

MEĐUNARODNA AKCIJA BOŽE BIŠKUPIČA

SOPARNIK, 'PIZZA IZ ZAGORE'

Soparnik, tradicijsko jelo iz Poljica, poznato kao 'pizza iz Zagore', priprema se od tijesta i blitve, zatim se dodaje luk, češnjak i maslinovo ulje i peče se na žaru tako da je vrlo ukusno

PRIHVATI LI UNESCO HRVATSKE PRIJEDLOGE, ZAŠTIĆENI ĆE BITI ZVONČARI IZ KASTVA

BEĆARAC, LICITARI I ALKA U UNESCO-U

Ilustracije: Nina Obagović
Izvor: Tomislav Čuček

Tko mi bilo što izdvo-
jiti jer su svi fenome-
ni podjednako dragocje-
ni. Međutim, možda bih
ipak istaknuo soparnik,
čudesno jelo poljičkog
kraja, koje se priprema od brašna i
blitve, obogaćeno crvenim lukom -

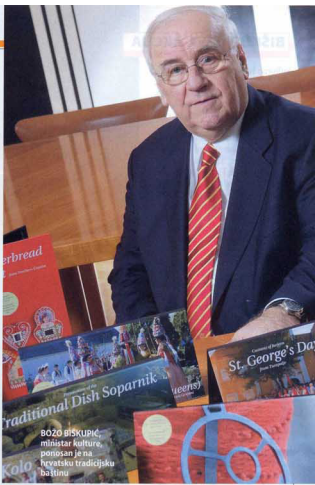
kapulom, češnjakom i maslinovim
uljem. Najviše mi se sviđa soparnik
kada ga skimi sa Zara, a posebno mi
je drago ako je tanak i jako pečen",
ispričao je Božo Biškupić, hrvat-
ski ministar kulture, poznat po nes-
posrednosti i strastvenom sakuplja-
nju umjetnina, koji je prošle godi-
ne, nakon konzultacija s mnogim
hrvatskim stručnjacima nominirao

čak 16 fenomena hrvatske nemate-
rijalne kulturne baštine za uvrštava-
nje na UNESCO-vu listu. "Istaknuo
bih i razigrano vrličko nijemno kolo,
dražesne dječje igranje Hrvatskog
zagorja, raspijevine kraljice-ljele iz
Gorjana, zvončare iz Kastva, tri sto-
ljeća staru Sinjsku alku i drugo".
Ministar kulture Božo Biškupić već
godinama jako puno ulaže u zaštitu ▶

NACIONAL 3/2

HRVATSKA JE PRIJAVILA 16 TRADICIONALNIH FENOMENA za UNESCO-vu listu zaštićene kulturne baštine što je veliki adut za turističku ponudu jer turisti sve više traže autohtonost

, LIČKO PRELO, NIJEMO KOLO IZ ZAGORE, FESTA SV. VLAHA I IGRAČKE IZ ZAGORJA

MEDIČARI IZ SJEVERNE HRVATSKE izrađuju licitare koji se rade od tijesta, oblikuju se limenim kalupima, zatim se peku, suše i oslikavaju jestivim bojama

LICITARI, HRVATSKI SUVENIRI

Medičari iz sjeverne Hrvatske su prvoklasni majstori, koji generacijama proizvode licitare kao autohtoni hrvatski suvenir

BIŠKUPIČEVA AKCIJA

kulturne baštine, izgleda puno više nego u recentnu umjetnost, pa ne iznenađuje što je iznimno ponosan, kako je rekao, na ovaj projekt, koji "nije puno stajao, ali Hrvatskoj, osobito neжном turizmu, može donijeti veliku korist". Osim sponumitih fenomena, predloženi su još slavonski bečarac, dvoglasje tjesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja, festa sv. Vlahu u Dubrovniku, jurjevski običaji Turropolja, medičarstvo - izrada licitara, pokladni oploidi Medimurja, izrada valjanih rekli iz Gradišća, procesija "Za križen" s Hvara, ličko prelo i čipkarstvo iz Lepoglave, te s Paga i Hvara. Za sve prijedloge napravljen je profesionalan i ozbiljan propagandni materijal: o svakom je snimljen kratki dokumentarni film, a na dva CD-a sprječene su atraktivne fotografije te prikladni informativni tekstovi o nastanku fenomena te današnjoj situaciji. Zatim je sve složeno u vrlo praktične i atraktivno dizajnirane kartonske košuljice. "Na tome su radili vrhanski stručnjaci, među njima dr. sc. Tvrtko Zebec, mr. sc. Ljubica Gligorević, Nerina Eckhel, dr. sc. Zarko Spaniček, dr. sc. Zorica Vitez, Dinka Gjeldum i mnogi drugi", rekao je ministar Biškupić.

Primjerice, dokumentarac o soparniku, malo poznatom jelu u kontinentalnoj Hrvatskoj, prikazuje originalni način pripremanja tog jela u autobotnoj sredini, a film o izradi pedesetak vrsti živopisnih dječjih drvenih igračka u selima Hrvatskog Zagorja kao što su Laz, Stubica, Tugonica i Marija Bistrica, predstavlja nekoliko rijetkih obrtnika, koji se i danas bave tim gotovo zaboravljenim zanatom - muškarcu si davođelje, a žene uglavnom boje igračke. A film o tzv. nijemom kolu, karakterističnom za cijelu Dalmatinsku zagoru, otkriva kako se taj fenomen u različitim sredinama različito naziva. Pleše se bez glazbe pa plesaći sami određuju ritam udarom noge."

Odluka UNESCO-a znat će se do kraja ove godine, a kako se neslužbeno saznanje, rekao je ministar, jedino su Kina i Japan predložili više fenomena od Hrvatske, dok je sveukupno zaprimljeno više od

OBITELJ ČOLAKOVAC kod Zupanje danas se jedita bavi izradom 'valjanih rekli', kratkih kaputića plave boje s tipičnim slavonskim ornamentima, a nazivaju se još reklija, špenzle ili čurakle

100 kandidatura različitih zemalja. No odabir neće biti jednostavan. Naime, stručnjaci UNESCO-a doći će u Hrvatsku da provjere žive li još među ljudima ti fenomeni ili postoje još samo u legendama i tek će nakon toga donijeti.

Na pitanje jesu li se u Ministarstvu kulture dugo odlučivali o izboru fenomena za UNESCO-a, ministar Biškupić je odgovorio da su na listi radili više od godinu dana i da priprepa oko kandidatura nije bilo, "ali je bilo rasprave, katkada i burne". Hrvatska je u međuvremenu izabrana u UNESCO-ov Meduvaldini izbor za nematerijalnu baštinu u kojem je hrvatski predstav-

nik poznati etnolog dr. Tvrtko Zebec što za izbor hrvatskih fenomena na UNESCO-ovu listu može biti velika prednost.

"Jedan od uvjeta kandidature fenomena na listu za UNESCO svakako je bio da budu upisani na nacionalnoj listi i oni su svi na njoj, uz još 80-tak drugih", objasnio je ministar Božo Biškupić. "Lista prijedloga bila je i šira, ali ima vremena, drugom prigodom popis ćemo proširiti. Jako me raduje činjenica da je domaća

čudesno jelo počelo nuditi na prodaju sloganom: "Kupite soparnik, kulturnu baštinu". Pri izboru smo vodili računa i o zastupljenosti pojedinih regija, jer i to je naša zadaća. Pokušali smo naznačiti bogatstvo, brojnost i raznovrsnost naše nematerijalne baštine koja se njeguje, čuva i prenosi stoljećima. Hrvatski i ljubavju mnogih generacija. Stručnjaci su vodili računa i o kvaliteti pisanje, foto i video dokumentacije koja čini sastavni dio kandidature. Drugim riječima, stručnjaci smo preporučili izbor fenomena i njihovo obrazloženje. Ministarstvo kulture programskim će sred-

Više kulturnih fenomena od Hrvatske UNESCO-u prijavili su samo Kina i Japan

POKLADNA MASKA iz Medimurja

KRALJICE LJELJE IZ GORJANA

Za vrijeme blagdana Duhanza kraljice ljelje obilazile su sela i pjevale kraljičke pjesme te plesale sa sabljama. Postojela je i Japan gdje su odsvirale pobitku

16 HRVATSKIH PRIJEDLOGA ZA UNESCO

1. Bečarac – tradicijski vokalno-instrumentalni napjev s područja istočne Hrvatske
2. Dvoglasje tjesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja
3. Festa sv. Vlaha, zaštitnika Dubrovnika
4. Umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračka s područja Hrvatskog zagorja
5. Jurjevski običaji Turopolja
6. Godišnji proljetni ophod kraljice ili ljelje iz Gorjana
7. Medičarstvo na području sjeverne Hrvatske
8. Tradicijski pokladni ophod iz Međimurja
9. Nijemo kofo dalmatinskog zaleda
10. Tradicijski obrt za izradu valjanih reklj iz Gradišta
11. Sinjska alka, viteška igra iz 17. stoljeća
12. Priprema tradicijskog jela sponarnik
13. Procesi'ja 'Za križen' na otoku Hvaru
14. Godišnji pokladni ophod zvončara s područja Kastva
15. Ličko prelo
16. Cijparstvo u Hrvatskoj

DANAS SE IZRADUJE 50-ak vrsta gračaka, a najpoznatije su svirale, tamburice, životinje i kolica, najčešće u žutoj, crvenoj i plavoj boji

TRADICIJSKE DRVENE IGRAČKE Hrvatskog zagorja muškarci izrađuju ručno u Lazu, Stubič, Tugonici i Marji Bistrici; nakon sušenja ih tešu i pomoću šablona oblikuju, a uglavnom ih bojažu žene

stvima potpomoci fenomene i kandidirati prema UNESCO-u i one na nacionalnoj listi. Pomoći ćemo istraživanju literature ili rječnika pojedinih govora, primjerice bednjanskog, donjosutlanskog ili istrunjskoga govora, koji su već upisani na domaću listu, podupirat ćemo manifestacije vezane za taj fenomen, a poticati ćemo i očuvanje starih zanata.”

“Premalo se zna, a to je vjerojatno zbog naše skromnosti, da smo već u mom prvom mandatu u Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara unijeli pojam nematerijalne kulturne baštine”, nastavio je Biskupić. “Tek četiri godine kasnije UNESCO-donos međunarodnu Konvenciju o očuvanju nematerijalne kulturne baštine. Što znači da smo u tome prednjačili. Danas se sluša koli-

ko je dragocjeno jedinstvo u raznolikosti, a to je pokazao i sastanak u Kyoto prije nekoliko godina, kada su ustanovljeni novi kriteriji za upis na UNESCO-ovu listu. Naravno, mi smo svjesni svoga predvaja i zato smo ponudili 16 fenomena, vodeći brigu o sveobuhvatnosti hrvatskih krajeva i njihovih specifičnosti”, rekao je Biskupić zaključivši da je optimisti i da vjeruje u uspjeh.

Na pitanje koje stroge UNESCO-ve kriterije je trebalo zadovoljiti, te postoje li neki zahtjevi koji kasnije moraju biti poštivani, Biskupić je odgovorio da su “kriteriji određeni i vrlo strogi i ako želite uspje-

ti, morate ih zadovoljiti.” “Kao prvo, fenomen mora spadati u jedno ili više područja nematerijalne baštine navedenih u Konvenciji, primjerice običaji, obredi, zanajli i vještine, tradicijski obrti, usmena predvaja i izričaji, uključujući jezik kao sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine”, objasnio je ministar. “Jedan od uvjeta je bio i taj da morate imati mjere zaštite i promocije. Zato mi već imamo izradu nacionalni listu na kojoj se nalazi 80-ak fenomena, a uz to smo, ponovno napominjem, prvi na svijetu obvezu zaštite nematerijalne kulturne baštine uvrstili u Zakon. I naposljetku,

ono što je najvažnije jest da fenomen mora živjeti u zajednici, a zajednica mora sudjelovati u njemu kao grupa ili kao pojedinci.”

Zatim je ministar kulture objasnio fenomen ličkog prela, manje poznatog “dragocjenog običaja s dugom tradicijom, karakterističnog za čitavo područje Like, ali i one primorske strane Velebita koja Lici pripada dahom”. Objasnio je da su poznate tri vrste prela, koja se karakteriziraju kao radni i zabavni sastanci: “To su prela za starije obojene ljude, u što bih se i ja dobro uklopio, zatim prela za mlade te prela za mladiće i djevojke sa svrhom upoznavanja”, rekao je. “Nažalost, sve više izumire, a bilo je tako lijepo naći se na prelu.”

Ministar je Kraljice iz sela Gorjana u sjeveroistočnoj Hrvatskoj nazvao

Hrvatska je prva u svijetu donijela zakon o zaštiti nematerijalne kulturne baštine

060 566 566

BIŠKUPIČEVA AKCIJA

ČIPKARSTVO PAGA, LEPOGLAVE I HVARA

RENEZANSNO UMIJEĆE U HRVATSKOJ

■ Čipka potječe iz renesanse, a postoje dva načina izrade: šivanje iglom i prepletanje pomoću batice. U Europi su u rutilim redovnicima, plemkinjama i građankama, a u Hrvatskoj žene u ruralnim sredinama. Najatraktivnije su s Paga, Hvara i Lepoglave, a njima se ukrasava odjeća i pokucstvo.

čudnim običajima, koji je našlost nedovoljno poznat i u nas. "Fascinantna je nošnja prekrasnih slavonskih djevojkica koje u njoj doista izgledaju poput kraljica", rekao je. "O blagdanu Duhova njegovao se godišnji profejni ophod kraljica ili letjela, kada djevojke povorke posjećuju domaćinstva i pjevaju i plešu. Djevojke, kraljice iz sela Gorjana, toliko su zadivile Japana na prvom gostovanju, da su ih Japanci ponovno pozvali u svoju zemlju. One izvode ritual plesa i pjevanja sa sabljama, podijeljene na kraljice i kraljice. Kraljice nose sablje i muške šešire ukrasene cvijećem, a kraljice bijele vijence poput mladenki. Kraljice izvode ples sa sabljama, a kraljice pjesmom komentiraju pjesme figure."

Što je sve upisano na hrvatskoj listi zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara i po čemu je to važno? "Među 80-ak upisanih fenomena na nacionalnoj listi spomenuti čuvar Huma na Sutli, klapsko pjevanje, legendu o Picokima, pripremu sirina iz mješine s područja Dalmatinske zagore, Velebita i Like, te pripremu tradicionalnih jela poput zagorskih štrukula, sinjskih arambašica, slavonskog kulena, bračkog vinal-

ca, ličkog sira škripavca, blagdanškog božičnog kruha koledžo iz Plemećine", rekao je ministar Biškupić. "Tu su i knjižarstvo sjeverozapadne Hrvatske, tradicijsko ribarstvo Lonjskog polja i Moslavine, umijeće izgradnje rovinskih batana, žmijinski govori, umijeće šaranja

Preventivno se u Hrvatskoj štite i drugi fenomeni, poput picigina na Bačvicama

naše nematerijalne kulturne baštine biti upisati na nacionalnu listu - koliko je bogatstvo naš narod stvorio. No to nije samo u zbij očuvanja baštine, već je i slobodni doprinos turističkoj ponudi naše zemlje. Uz dobru prezentaciju nematerijalnih dobara mnogi

će se stranci vratiti kako bi u njima iznova uživali."

Na hrvatskoj listi preventivno zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara na kojoj se nalazi devet neovakivanih i pomalo bizarnih hrvatskih fenomena kao što su picigin, a zatim i obrti poput zagrebačkog frizerskog klana Kincel ili zlatarsko-draguljarske obitelji Jakšić. Po čemu su oni zaslužili upis na hrvatsku listu preventivno zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara? "Ne mora se biti iz Splita da bi se

znalo što je picigin - stručnjaci kažu da je to igra, ili nešto slično tome, nastala prije 6000 godina u zemljama Srednje Amerike", spremno je objasnio ministar kulture. "Tko ne vjeruje, neka provjeri, ali vjerujem. Nema gotovo nikoga, ni mladog ni

starog, tko se na ljetnoj plaži nije okusao u igri picigina, ali Splitčani su u tome najbještiji, svjetski prvaci. Pretpostavlja se da su splitški studenti igru koja se zvala vodeni polo donijeli na kupalište Bačvice iz Praga 1908. godine i izgleda da se današnji picigin na splitškim plažama razvio baš iz te igre. Od daleke 1923. godine do danas igra se na Bačvicama, čak i zimi, jer je igraje picigina na samu Novu godinu već odavno preraslo u tradiciju. Od 2005. postoji čak i "Prvenstvo svjeta u piciginu".

Božo Biškupić je dodao kako je frizerski obrt Kincel jedan od najstarijih frizerskih salona s tradicijom dugom gotovo sedam i pol desetljeća. Utemeljili su ga još 1935. godine Branka i Rudolf Kincel, a Branka je već 1937. godine na svjetskoj izložbi u Parizu postala prvakinja svijeta u izradi frizura. "Da jabuka ne pada daleko od stabla, potvrđuje i njezina kći Vesna, koja 1958. na svjetskoj izložbi u Parizu postala svjetska prvakinja u izradi večernih frizura", ispričao je ministar dodajući kako je taj salon bio pojam tradicije, elegancije i profesionalnosti, a njegove prostore čeka brojne nagrade i svjetska priznanja.

"I zlatarsko-draguljarski obrt Jakšić ima dugu tradiciju", nastavio je. "Majstori Kristan i Kolenka osnovali su ga 1926. godine, a od njih ga preuzima Božidar Jakšić koji nastavlja s njihovim načinom rada u duhu tradicije, isključivo ručnom izradom nakita i stariim običajem naručivanja nakita. Sve to svjedoči o bogatvoj vrhunskoj obrtničkoj prošlosti grada Zagreba, pa je na preventivnoj listi zaštićenih nematerijalnih baštine upisano devet fenomena, većinom tradicionalnih obrta." 202

● HRVATSKA štiti i legendu o Picokima, štrukle i škripavac